

Ummran

KÜRESEL DÜZENİN SONBAHARI

Trump Doktrini, Jeopolitik Gerilimler ve Geçiş Çağı

Küresel Düzenin Çöküşü

MUSTAFA AYDIN

Venezuela'dan Tahran'a Trump Doktrini

METİN ALPASLAN

Zamanın Ruhuyla Yenilenen Dünya Sistemi

ERCAN YILDIRIM

Sorularla Ortadoğu'da 2026'ya İlk Bakış

ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

SEYYİD HÜSEYİN NASR

Müslümanlar Neden Oruç Tutar?

BURHANETTİN CAN

Fitnenin Altı Boyutu

KÜRŞAD ATALAR

Çağdaş Dönem Müslüman Düşüncesi

MUSTAFA AKMAN

Vefatının 90. Yılında Rızaeddin Bin Fahreddin

HATIRLATICI BİR METİN
OLARAK *VİYANA GÜNLERİ*
NAZGÜLÜ ÇARKANAT

NECMETTİN TURİNAV'A
80'İNCİ YAŞ ARMAĞANI
HALİM SEZER

DURUM, Umut, YORGUNLUK VE
DEĞER ÇERÇEVESİNDE AİLE
ÖMER KANTARCI

CEMAL ŞAKAR'IN
HİKÂYELERİNİN İZİNİ SÜRMEK
GÜLŞEN ÖZER

ISSN 1303-689032

ZAMANIN RUHUyla YENİLENEN DÜNYA SİSTEMİ

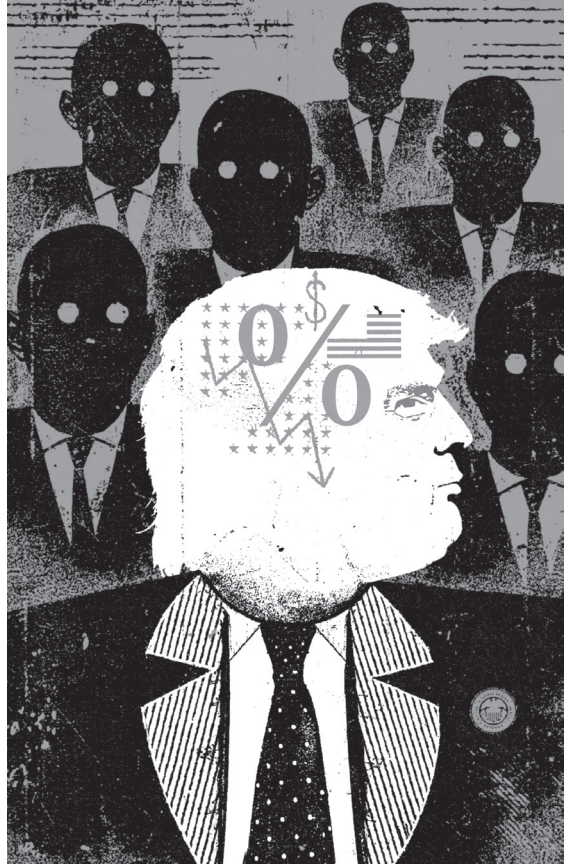
— ERCAN YILDIRIM —

Dünyada sömürü esastır, yalnızca aktörleri, usulü, kaynakları değişir. Adalet değil adaletsizliktir dünyanın temel gerçeği, her dönem gerekçeleri değişir. İnsanlar, toplumlar, devletler arasında aslanan birbirlerine üstünlük ve hegemonya kurmaktır. Tarih felsefesinin aslını insanlar arasındaki eşitsizlik, köleleştirme, sömürme, haksızlık... tüm bunlara başkaldırı veya uyum belirler. Bir sömürü yöntemi ve dönemi biter bir yenisi başlar. Hele söz konusu olan kapitalist dünya sistemi ise kendini takribi yirmi yılda bir yenilemesine şaşmamak gerekir. Ya ekonomik yönden ya kültürel veya siyasi bakımdan kapitalizm yenilediği, değiştiği aynı kaldığı oranda gücünü, hegemonyasını korumayı başarır.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI NİZAMI

Dünya sistemi ekonomik ve siyasi bakımdan en ciddi kırılma ve yenilenme sürecini başlattı. İkinci Dünya Savaşı, İngiliz eski dünya sistemini ilga ettikten sonra Amerikan demokratik anlayışına özgü Protestan, özgürlükçü, kurum ve bunların belirlediği kaidelere uygun ama sapmalara karşı ilgili ülkelerdeki “zinde güçleri” eliyle peyklerini hizaya getirdiği, darbe ve doğrudan müdahalelerden çekinmeyen bir düzen kurdu.

Soğuk Savaş ile yerküreyi genel hatlarıyla ikiye bölen dünya sistemi, Yalta ile siyasi, Bretton-Woods ile iktisadi temel ilkeleri belirledikten sonra BM, NATO, IMF, Dünya Bankası, OECD, UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Tica-

ret Örgütü gibi hemen her alanın “dünyanın komiserliği”ni yapan teşekkülüyle ülkeleri idare etmeyi başardı. Sistem, Paylaşım Savaşı’nın akabinde tüm Avrupa’nın yıkılan şehirleri, çöken Batı medeniyeti değerleri üzerinde yükseldiği için Keynesyen sosyal politikalar da içeriyor-

du. Devlet desteklemeleri olmadan insanların kendilerine gelebilmesi mümkün değildi. Bu aynı zamanda kapitalizme gelebilecek her tür saldırıyı, rahatsızlığı, bıkkınlığı da izale etmişti. Merkez ülkelerin durumları düzeldikçe küresel burjuva “kârdan zarar” etmelerini ya da düşük kâr marjlarını sorgulamaya başlayınca ilk büyük revize geldi.

1970’lerde GATT ile tüm sınırlar açıldı, dolar rezerv para hâlini aldı, artık devletler değil çok uluslu şirketler dönemi başladı. Devlet geri çekilirken şirket ve burjuva kapitalizmi sanayi-yi, teknolojiyi, petrol tabanlı enerjiyi, aşırılaşan tüketimi, yine seri üretimi de geçen otomasyona dayalı üretimi, bunlarla bağlantılı popüler kültürü, özellikle 68 Kuşağı ve dönemin cinsel özgürlük anlayışının zemine yerleştiği eşcinsellikten feminizme çok yönlü küresel kültürü yeryüzüne yaydı.

Neoliberalizm sadece bir ekonomi programı değil tüm örgütlü yapıları, devleti, askeriyeyi, bürokrasiyi, geleneksel kurumları, aileyi, işçi hareketlerini, sendikaları geriletken bireyci, dağınık sivil toplumcu anlayışı yerleştiren siyasi, kültürel, ekonomik, toplumsal, hukuki kısaca paradigma değiştirici program getirdi. Soğuk Savaş’ı ABD demokratik düzeni kazanınca tarihin sonu geldi elbette. Fakat bu kurallara ve kurumlara dayalı düzen kendi iç çelişkileriyle karşılaşınca sistem “bug” a girdi. 1997 ve 2008 ekonomik krizleri, 11 Eylül, radikal demokrasinin entegrasyonist politikaları Avrupa ve ABD’de tek tek iflas edince çok uluslu şirketlerle devlet ve toplumlar da karşı karşıya geldi. 2008 sonrası başlayan, Trump’ın Venezuela Devlet Başkanı Maduro’yu “yatağından aldırması” ile artık sonu görünen “kurallara ve kurumlara dayalı düzen” yakıştırmaları aslında zihinsel kırılmanın bir göstergesi. Düzen ve kural kavramları belirgin bir ideali içermediği hâlde insanların örnek ve iyi kategorilerde değerlendirilmesini sağlıyor. Kaos da bir düzen içerir, kendi içinde kuralları da bulunur. Mesele sistemin ve kaide-lerin kimin işine yaradığıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ve küresel sermayenin işine yarayan kurallar ve kurumlara bağlı düzen iflas etti ama yerine gelecek olan, kuralsız ve kurumsuz işleyiş BRICKS ülkelerinin mi, İslâm âleminin mi, sersefil hayat

Birbirini nakzederek ilerleyen tarih yine insanlığı başladığı yere getirmeyi seviyor. Türkiye dünya sisteminin yeni versiyonunda kendi kimliğini, özünü, sistemin kontrolünde bulabilir. Tarih her zamankinden daha fazla, her duruma açık bir konuma geldi.

süren Afro-Latin dünyanın mı işine yarayacak? Hayır, aksine yine bu kuralsız vahşi Batı işleyişi imparatorluğunu kavileyen ABD ile dijital tekno-kapitalizme geçen küresel burjuvanın işine gelecek. Kuralsız ve kurumsuz dünya düzeni yorumlanması itibarıyla kulağa hoş geliyor. Hâlbuki dünyada işler basit bir yönetmelikle halledilmeyecek kadar kompleks. Yeni dünya sisteminin kaideleri de bir anda ortaya çıkacak kadar kesin değil, çünkü süreç kendi şartlarını belirleyerek dayatacak. Savaş gibi net sonuçlu olaylar kazananın iradesini yansıtacağı için daha belirgin kurallar getirebilir fakat post küresel bir evrede, üstelik neoliberalizmin hâlâ egemenliğini sürdürdüğü yani eski dünya sistemi doktrininin ölemediği ortamda yeninin kati ve somut belirginliği söz konusu olamaz. Süreç bizi ancak göstergelere götürebilir.

YENİ DÖNEMİN GÖSTERGELERİ

Yeni dünya sistemi gösteriyor ki hiçbir şey eskisi gibi olmayacak ama yine hiçbir şey eskisinden tamamıyla kopmayacak. Askeri darbelerle, CIA örtük operasyonlarıyla, fiili işgallerle kendini gösteren sisteme kurallı ve kurumlu demek nasıl saçma ve komikse yenisine de kuralsız ve başboş muamelesi yapmak o derece yanlış olur.

Yeni dönem yeni sistem, yeni aktörler, yeni sınıflar, yeni siyaset ve hegemonya tarzı demektir. 2008 yılından itibaren göçmeye, yenilenmeye başlasa da aslında Yalta düzenini çökerten biraz da salgın oldu. Salgın aslında pek çok şeyin simülasyonu, denemesiydi. Tüm dünyayı evlerine kapatılabileceklerini tecrübe etti küresel egemenler. Ne derece rahatsızlık oluştursa da otoritenin “talep edilebileceği” de bu aralıkta ıdı. Çünkü insanların hayatlarını belirleyen

melanetin yayılmasını engellemenin yolu güç, militarist yöntemler, devlet istisnası gibi totaliter çabalardır.

Hâliyle devletlerin geri dönüşüyle karşı karşıyayız. Güvenlik, özgürlüğün yeniden önüne geçti. Neoliberal ve küreselleşmeci dönemin özgürlük anlayışı, devletin geri çekildiği, toplumun etkisinin azaldığı, bireysel ve sivil toplum ağırlıklı savrukluğun yerini disiplinin, kontrolün, güvenliğinin, intizamın aldığı bir yönetime bıraktı.

Çok uluslu şirketler yerini devletlere bırakıyor. Devletlerin gözetiminde bir küresel şirket modeli etkinleşiyor. Eskiden özel sektöre havale edilmişti, mesela maden işleri yeni düzende devletler doğrudan kendileri sürece müdahil olacak anlaşılın. Bu bir tercih meselesi değil zorunluluk. Yeni, dijital tekno-merkantilizm dediğim eğilim* yeni dünya sisteminin ortalamasını belirliyor çünkü. Dijital teknolojiler beraberinde yeni enerji ve hammadde ihtiyacını doğurduğu, bunlar da farklı coğrafyalarda bulunduğu için, onları elde etmek “devlet gücü” gerektiriyor.

Dünya yeni bir seleksiyon, yeni bir sömürge evresine de geçiyor. Kıymetli madenler ile enerji kaynakları dijital tekno-üretim yapanları, Çin’i, Rusya’yı, ABD ve AB ülkelerini karşı karşıya getiriyor. Salgında en çok ihtiyaç çipe duyulmuştu. Üretici ülkeler yoğun bir çip imalatına girişince karşılarına temel sorun olarak silisyum çıkmıştı. Silisyumun en çok bulunduğu sahada, Tayvan’da Çin ile ABD’nin sıcak çatışmaya girmelerine ramak kalması küresel rekabetin boyutlarını göstermesi bakımından önemli.

Kim ne derse desin hâlâ petrol çok kıymetli. Doğal gaz, uranyum, petrol, kömür ve dijital teknolojilerin öteki madenleri yeni sistemin kodlarının, kurallarının yazılmasını sağlıyor. Grönland’ın Çin ile ABD’yi değil Batı kampını ikiye bölmesi kapitalist merkezde de kapışmanın ciddi sonuçlara gebe olduğunun bir kanıtı. Güvenlik, yeni sömürgecilik ister istemez çatışmalarla beraber korumacılığı ve bölgesel yeni ittifakları da doğuracak. ABD’nin Grönland’ı

* Bu konuda şu yazılara müracaat edilebilir: <https://ercanyldrm.com/neomerkantilizm/> <https://ercanyldrm.com/yeni-dunya-sistemi/> <https://ercanyldrm.com/temiz-enerji-asrinin-ideolojisi/>

istemesi Avrupa’nın ABD ile bağlarını zayıflattırırken her zamanki gibi NATO’yu da tartışmalı kılmıştır.

Bu derece ontolojik köken ilişkisine sahip kesimler elbette birbiriyle kolay kolay çatışmaz ama ciddi bir öteki için Rusya, Çin, İsrail, ABD için yeni bölgesel birliktelikler söz konusu olabilir. Bu ister istemez çok kutuplu dünyanın uç vermesi ve aslına bakılırsa “sıcak barış”ta yeni bir küresel üleştirme demek. Tüm radikal neoliberal ve küresel politikaların sorgulanacağı, pek çoğunun revize edileceği bir döneme de giriyoruz.

Tüm malların küreselleşme icabı yatay ve dikey rahat rahat gezintiye çıkabileceği bir dönemin geride kaldığı açık. Fakat dünya kıtlığa tahammülsüz hâle geldiği için de mecburi malların ticaretinde kısıtlamalara gidilmeyeceği de çok net. Vergi artışları bir savaş usulü olarak günümüzde yerini alsa da mal yasaklama yoluna kimsenin kolay kolay gitmeyeceği de açık. ABD patentli pek çok ürünün Çin ve başka ülkelerdeki imalatı, ABD’de üretiminden daha kârlı hâlâ. Çünkü eski düzen, kural, işleyiş ve dünyanın yıkılması çok da kolay değil.

Trump’ın hâl ve hareketlerine bakarak insanlar kolayca yeni dünyanın makuliyet çizgisinden çıktığını iddia edebiliyor. Maruf ve meşru arayışlarının yok olduğu da yine eski zihin kalıplarına göre savunuluyor. Hâlbuki Trump’ın Grönland’ı istemesi, Maduro’ya ilişkin fikirleri, Panama Kanalı üzerindeki hak iddiası kendi mantığı çerçevesinde “makul zemine oturabiliyor.” Mesele makul ve meşru sınırlar gözetmeden talepte bulunmakta, yeni dünyanın kodlarında “sizin işinize yaramıyor, ben daha iyi işletirim” gerekçesini benimsemeyecek insan bulunmuyor. Bu, başıboşluk ya da klasik emperyalizmdeki gibi sorgusuz el koyma değil; yeni şartlarla ilişkilendirme becerisi.

HUDUTLAR KAPANIRKEN DİJİTAL SINIRLAR AÇILIYOR

Dünya neoliberalizmle renkli bir dünyaya açılmıştı. Televizyonun renklenmesiyle küreselleşmenin sınırlarının kalkması tüm dünyayı birbiriyle ilişkilendirmiş, birbirine konu-komşu eylemiş, herkesin herkese bakıp özenmesini

getirmişti. Neoliberal küreselleşmede fiili sınırlar da küresel kültüre bağlı sınırlar da ortadan kalkmıştı. Dijital tekno-kültürle tüm perdeler, hudutlar, engeller kalkar, herkes tüm toplumlar birbiriyle içli dışlı yaşarken artık sınırlar o kadar geçişkenli değil. Anlaşılan o ki görünür ve görünmez pek çok yeni sınır konulacak. Gümrük vergilerinin artırılması sadece ABD'ye has değil, mesela Türkiye de bazı Çin menşeli, küresel tüketim şirketlerine ağır vergiler getirebiliyor. Bazı oyunlardan uygulamalara kadar "dijital duvarlar" örülebiliyor. Bunlar elbette devlet varlığının bir neticesi... İnsanların geneli toplumu ve gençleri de ilgilendiren konularda devlet müdahalesini "beka" ile ilişkilendirebiliyor.

Yeni üretim biçimleri, yeni enerji kaynakları, yeni ekonomik ilişkiler devlet işleyişini, siyasi-kültürel-ekonomik modelleri illa ki değiştirir. Otomasyon işçi sınıfını dönüştürmüştü, mavi yakalıları işsiz bırakmıştı. Dijital dönüşüm de beyaz yakalıların köküne kibrit suyu dökerek anlaşılan. Özellikle yapay zekâ pek çok sektörde çalışanları işlerinden edecek. Daha enteresan olan orta sınıfın ya daralması ya da içeriğini oluşturan sektörlerin değişmesi olacak. Küçümşenen pek çok iş kolu gözdeleşirken artık "rahat" meslek kavramı da nihayete erecek. Mühendislik, mimarlık, avukatlık, yazılımcılık hatta öğretmenlik gibi bir dünyanın makbul gördüğü, kanaat önderi kabul ettiği konvansiyonel mesleklerin itibarı gittikçe düşecek.

Açıkça söylemek gerekirse bilgi, beceriye yenilecek. Bilgiye dayalı meslekler ölürken beceriye endeksli iş sahaları gelişecek. Bu nedenle ukala,

toplum mühendisi, kibirli üsttencilik para etmeyecek! Yapay zekânın bilgiyi istenildiği gibi işleyebilmesi dünya düzenini değil sadece bir devri de ortadan kaldıracak. El emeği, el mahareti kazandıracak, çünkü fabrikalarda seri üretim nedeniyle insana pek ihtiyaç duyulmazken mesela kombi ve peteklerini takacak ustalar öne çıkacak. Satış, pazarlama, yeni ürün geliştirme ve montaja dayalı mesleklerin göze girmesi açıkçası büyük işyeri konseptlerini de geride bıraktıracak.

Kendi işinin sahibi, kavramını daha çok duyacağı gelecekte. Orta sınıfın şiarlarından mülkiyet gün geçtikçe insanların ellerinden kayıyor. Kazanç ile mülkiyet arasındaki açıklık açılıyor. Buna güvenceyi de eklemeli. Kimsenin evsiz kalmama garantisi yok artık. Herkes bir anda işten çıkarılabilir. Dahası emeklilik yaşının yükseltilmesiyle belli yaştan sonra kazandığını yeme, devletten gelenle keyif sürme dönemi de ortadan kalkıyor.

Güvensizlik ve güvencesizlik çağındayız. Kimse- nin geleceği garanti altında değil. Müttefiklerin bile bir anda düşmanlaşabilmeleri küresel siyasi denklemin altüst olabileceğini de ifade ediyor. Bu atmosferde özellikle mutedil, istikrarlı ülkelerde kendini gösteren, orta sınıflara da özgü istikrar, ılımlılık, refah, denge, feraset ya da dindarlık veya laiklik tercihleri de ikinci plana inecek gibi görünüyor. Çünkü ağzının tadının bozulmaması belirlenmiş statükonun devamıyla ilgilidir; yeni dünyada kimsenin ağzının tadı olmayacağı için statüko koruyuculuğuna da gerek yok.

Alternatif ideolojilerin kapitalizme rahmet okutacak derecede çaresiz kalması, insanlara umut verememesi, güzel imkânlar sağlayamaması demokratik düzenin mutlaklığını da sorgulatacak hâle getirdi. Küresel adaletsizlik ve eşitsizlik doğuran bu sistemin varlığı, aslında gayrimeşru; kurallı ve kurumlu hâldeyken de demokratik hayat, siciline Vietnam'dan Irak'a, Gazze'den Afrika'daki kabile katliamlarına kadar sayısız işgali, soykırımı, açlığı yazdırmıştı. Hâliyle insanlar demokratik dünyanın kurallı olup olmasından çok doğurduğu felaketlere yoğunlaşmıştır.

Güvensizlik ve güvencesizlik çağındayız. Kimsenin geleceği garanti altında değil. Mütteliklerin bile bir anda düşmanlaşabilmeleri küresel siyasi denklemde altüst olabileceğini de ifade ediyor.

SORUNLARI VE İMKÂNlarıyla TÜRKİYE NE YAPAR?

Dünya yeni bir düzene geçerken Türkiye buna kolayca ve rahatlıkla adapte olabilir. Devlet mekanizması ve siyasal alan itibarıyla entegrasyona en açık ülkelerden biri olan Türkiye, toplumsal yapısı bakımından sorunlu süreç yaşayabilir. Kapitalist dünya sistemi ve Batı medeniyeti değerlerini kamu, devlet, bürokrasi çok hızlıca benimserken insanlar o kadar rahat içselleştirememiştir. Daha neoliberalizm ve küreselleşmeye yeni intibak etmeye başlayan Türkiye’de insanlar alttan alta işleyen anti demokratik, neoliberal siyasallığa karşıt eğilimlere eğilimli ve aşına.

Türkiye’de insanlar kapitalizmi aslına bakılırsa çok net biçimde kabullenmiş, içselleştirmiş. Bu nedenle demokrasi, özgürlükler, adalet gibi mevzuları asli görmeyen insanımız emeklilik, işsizlik, mülkiyete erişememe, daralan refah konularına daha bariz eleştiriler getirip karşıtlıklar kuracak anlaşılır. Klasik kerim devlet, herkesi kucaklayan devlet ana/baba kavrayışı gün geçtikçe aşınacak. Çünkü Türkiye konjonktürü tam kapitalist ülkelerdeki gibi aslına bakılırsa onlardan daha fazla konfora açık ve alışık.

Ev genci tipolojisi doğurmuş bir toplumuz. Hem de sayısı yaklaşık dört milyonun üzerinde. Küçük yaşta çocukların yeni tip mafyaya girip racon kestiği, insan kestiği bir ülkedeyiz. Suça sürüklenen çocuk kavramı etrafındaki suç makineleri masum evlatları bir hiç uğruna katlederken pişmanlık duymadığı gibi bir de üste çıkıyor. Sokaklar her bakımdan güvensiz. Uyuşturucu, sanal kumar gibi felaketlerin ulaş-

tığı ailelerin, bireylerin sayısı akıl alır gibi değil. Boşanma oranları çok yüksek, doğum oranları çok az. Eskiden toplu linçler görülüyordu, şimdilerde trafikte, şahsi ya da evliliklere özgü şiddet almış başını gidiyor. Bir otel yangınında ya da sahte parfüm üreten bir imalathanede çıkan yangında çok ciddi can kayıpları yaşanıyor. Bu yaşam pratikleri toplum hayatının yeni dönemde daha da çözülebilecek ama siyasi ve iktisadi yönelimlere hatta anti demokratik eğilimlere göz yumabilecek kıvamda olduğunu gösteriyor.

Türkiye’de insanlar birbirlerinden kaçıyor. Şehirden, işinden, eşinden kaçan bir toplum olduk. İnsanlar yeni yerler, yeni ilişki ağları bulmak istiyor. Çok güzel bir doğa parçası keşfedenler buranın konumunu sosyal medyada paylaşmıyor ki, çekirge sürüsü gelip orayı da mahvetmesin.

Türkiye’de üretmek, yeniyi inşa etmek fikri kayboldu, yeniyi bir an önce kullanmak, tüketmek, çürütüp anlamsızlaştırmak millî kimliğimize işledi. Böyle ortamda Türkiye, dünya sisteminin yeni versiyonunu yine devlet öncülüğünde kolayca benimseyebilecek durumda. Demokrasi, özgürlükler, insan hakları, çoğulculuk, liyakat ve ehliyet gibi anlatılar, artık 1990’larda kalan siyasi tezler de aşındı, anlamsızlaştı.

Türkiye’de toplum Trump’ın açıkça toprak isteyen diline ve siyasetine gıpta ve sempatiyle bakıyor. Talan kültürüne yatkın bir toplum olarak yeni merkantilizm, çok kutupluluk, bölgesel örgütlülük, yeni pazarlar, yeni ürünler biz Türkleri cazip kılmaya yeter de artar bile. Dünya sistemi müsaade ettiği müddetçe bu süreçten payını alıp güçlenerek çıkabilecek bir Türkiye var. Kurallı ve kurumlu dünya sistemi üçüncü dünyayı dengede ve kontrol altında tutuyordu; üretimi, disiplini çok da tasvip eden bir millet değiliz, merkantilist ganimet ekonomisi tarihsel kimliğimize de uygun düşüyor.

Birbirini nakzederek ilerleyen tarih yine insanlığı başladığı yere getirmeyi seviyor. Türkiye dünya sisteminin yeni versiyonunda kendi kimliğini, özünü, sistemin kontrolünde bulabilir. Tarih her zamankinden daha fazla, her duruma açık bir konuma geldi.